

The Appropriate Use of Pedagogical Communication Styles in the Educational Process.

Teachers of Vobkent District Technical School No. 2

Boriyeva Feruza Shabonqulovna

Jumayeva Dilafruz Umarovna

Egamova Maxliyo Sur'atovna

Annotation: This article discusses the use of authoritarian, democratic and liberal methods in the application of pedagogical communication in the educational process - the formation of knowledge, skills and abilities of students.

Keywords: Education, independent learning, organizational skills, authoritarian style, democratic style, liberal style, pedagogical tact, modern approaches.

Annotatsiya: Ushbu maqolada Ta'lim jarayonida pedagogik muloqotni qo'llashda – avtoritar, demokratik va liberal uslublar o'quvchi va talabalarga bilim, ko'nikma va malakalar hosil qilish.

Kalit so'zlar: Ta'lim, mustaqil ta'lim, tashkilotchilik qobiliyati, avtoritar uslub, demokratik uslub, liberal uslub, pedagogik takt, zamonaviy yondoshuvlar.

Ta'lim – o'quvchi va talabalarga bilim berish, ularni tarbiyalash, rivojlantirish, ko'nikma va malakalar hosil qilish jarayoni, yoshlarni mustaqil hayotga va mehnatga tayyorlashning asosiy vositasidir. Ilm-fan, texnika, ishlab chiqarish va texnologiyaning jadal rivojlanib borishi jamiyat hayotining barcha jabhalarida taraqqiyotning yangi istiqbollari ochib bermoqda. Insoniyatning davlat va jamiyat qurilishiga doir asriy tajribalari ijtimoiy munosabatlarni yangicha yondashuvlar asosida tartibga solish borasidagi ilg'or yondashuvlarning qaror toptirilishiga olib kelmoqda. Pedagogik

muloqot uslublari. Avtoritar uslubga ko'ra talabalar tomonidan barcha turdagi faoliyatning tashkil etilishi, mazmuni, shakli, metod va vositalarining barcha sifaat pedagog tomonidan belgilanadi. Talabalarning har qanday tashabbuslari rag'batlantirilmaydi, aksincha, buyruq, ko'rsatma, yo'llanma berish, shuningdek, jazolash choralarini ko'rish orqali talabalarga ta'sir ko'rsatiladi. Hatto talabalarning faoliyatlari ijobiy baxolangan vaqtda ham ularga bo'lgan ta'sir turli kesatliqlar bilan bayon etiladi. Ya'ni: —Sendan ijobiy xatti-harakatni kutmagan edim?!», Qara-ya, birgina a'lo baxo olish bilan o'zingni yaxshi inson bo'lib qolgan deb hisoblaysanmi?!» vah.k. mazmundagi rag'batlar, ular asli ijobiy holatni e'tirof etishga yo'naltirilgan bo'lsa ham, talabani yangi yutuqlariga ilhomlantirmaydi. Aksincha, unda ta'lim olishga, ta'lim muassasasiga va pedagoglarga nisbatan sovuqqonlikni yuzaga keltirib chiqaradi. Demokratik uslubga ko'ra pedagog pedagogik faoliyatni tashkil etish jarayonida jamoaning fikriga tayanib ish ko'radi. O'quv mashg'ulotlari va tarbiyaviy ishlarni tashkillashtirishda har bir talabaning fikrini inobatga olishga, ularni umumlashtirgan holda eng samaralisini tanlab olishga harakat qiladi. Muhokamalar paytida barcha talabalarning ishtirok etishlari ta'minlanadi. Talabalar tomonidan bildirilayotgan tashabbuslar qo'llab-quvvatlanadi, mavjud imkoniyatlarni inobatga olib bu tashabbuslar amaliyotga tatbiq etiladi. Demokratik uslubdan foydalanayotgan pedagog zimmasidagi vazifa faqatgina talabalarning faoliyatini nazorat qilish, tuzatishlar kiritishdan iborat emasligini tushunib yetadi. Asosiy e'tiborni talabalarning yutuqlarini e'tirof etgan holda yoki ularning xatolarini o'zlariga anglatgan holda samarali tarbiya chorasini ko'rishga e'tiborni qaratadi. Har bir talabaning yutug'i alohida e'tirof etiladiki, bu esa ularni yangi zafarlarga erishishga ruhlantiradi. Ushbu uslubga asoslanib ish ko'radigan pedagog har bir talabaning qiziqishlari va qobiliyatlarini hisobga olib, bajariladigan ishlarni to'g'ri taqsimlashga harakat qiladi, faol talabalarni taqdirlab borishni faoliyatining asosiy yo'nalishi deb

hisoblaydi. Pedagog talabalar bilan muloqotni o'rnatishda iltimos, maslahatga tayanib ish ko'radi. Liberal uslub pedagog va talaba munosabatlarining kelishuvchanlikka asoslanishini ta'minlaydigan uslub sifatida e'tirof etiladi. Bu uslubga ko'a ish yuritadigan pedagog talabalar tomonidan sodir etilayotgan salbiy holatlarga ham e'tibor bermaslikka intiladi. Talabalarni tartibga chaqirish, vaziyatdan kelib chiqqan holda ularning faoliyatini to'g'ri baxolab, jazolash zarur bo'lgan

vaziyatlarda ham indamaslikni odat qilib oladi. Bu esa talabalarning odobsiz, yalqov, mas'uliyatsiz bo'lishlariga olib keladi. Liberal uslubni ma'qul ko'radigan pedagogni talabalar hayoti mutlaqo qiziqtirmaydi, ularning faoliyatlariga aralashmaydi, hal qiluvchi vaziyatlarda mas'uliyatni o'z zimmasiga olmaydi. Ayrim holatlarda bir-biriga zid bo'lgan fikrlarni ham birdek ma'qullaydi. Bu tarzda ish ko'ruvchi pedagog obro'ga ega bo'lmaydi.

Chunki unga ishonish bo'lmaydi. Pedagogik faoliyatni tashkil etishda pedagogning nafaqat o'zi, balki uning ijobiy ta'siri asosida talabalar ham muloqot madaniyatini o'zlashtirib borishlari lozim. Muloqot madaniyati – muloqot jarayonini axloqiy me'yorlar, ijtimoiy talablarga muvofiq tashkil etish asosida suhbatdoshni tushuna olish ehtiyoji va qobiliyatiga egalik. Ta'lim amaliyoti pedagogik muloqot jarayonida pedagoglar tomonidan ayrim kamchiliklarga yo'l qo'yilishiga olib keladi: ehtiyotsizlik, shaxsiyatparastlik, suhbatdoshni ortiqcha majburlash; sustkashlik, o'zini juda yuqori yoki past qo'yish; haddan tashqari jonbozlik ko'rsatish. Pedagog talabalarga samarali kommunikativ ta'sir ko'rsatish malakalarini o'zlashtirishi lozim. Kommunikativ ta'sir ko'rsatish – talabalar bilan muloqotda bo'lish, ularga to'g'ri yondashish, pedagogik nazokat bilan ularga tarbiyaviy, irodaviy va hissiy ta'sir etishdir. Mahoratli pedagog faoliyatida pedagogik takt ham o'ziga xos o'ringa ega: Pedagogik (nazokat) takt – pedagogning talabalar bilan turli faoliyat shakllari bo'yicha tashkil etiladigan muloqotda mavjud axloqiy tamoyillar, hulq atvor qoidalarga rioya qilishi, ularga to'g'ri yondashish

malakalariga egalidir. Pedagogik takt pedagog faoliyatiga g'oyaviy va amaliy jihatdan bir-biriga mos keladigan pedagogik

axloqning bevosita tatbiq etishning shakli sifatida namoyon bo'ladi.

Takt (dahldorlik) – axloqiy hulq-atvor, xatti-harakat bo'lib, o'zida barcha obyektiv harakatlarning oqibati va ularning shaxs tomonidan subyektiv qabul qilishni avvaldan ko'ra olish, belgilangan maqsadga osonroq erishish yo'llarini izlashning namoyon bo'lishidir. Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, avtoritar uslubda tinglovchiga darsning mazmuni, shakl, metod va vositalari pedagog tomonidan belgilanishi talabning o'ziga bo'lgan ma'suliyatni oshiradi, bu esa ularda o'ziga nisbatan talabchanlik paydo bo'lishiga olib keladi. Talabning tashabbuslari rag'batlantirilmasligi aksincha, buyruq va ko'rsatma berishi talabani yangi yutuqlar sari ilhomlantirmaydi. Bu esa talabada ta'lim olishga va ustozlarga nisbatan sovuqqonlikni paydo bo'lishiga olib keladi. Demokratik uslubda esa jamoga tayanib ish ko'rib, unda talabalar o'z fikrlarini bemalol ayta olishadi, ularning fikrlari birlashtirilib, eng samaralisini talabalarining o'zlari tanlaydilar. Bunda talabning darsda faolligi ta'minlanadi. Ularning tashabbuslari rag'batlantirilib, amalda qo'llash imkonini beradi. Bu jarayonda pedagog har bir talabning individualligini inobatga olishi, ularning ishlarini to'g'ri taqsimlashga imkon beradi. Bu uslubdan pedagog foydalanganda nafaqat talabning faoliyatini nazorat qilish va unga tuzatish kiritish bal'ki, uning yutuqlarini ayta turib, kamchiliklarini o'ziga yetkaza olish orqali o'z oldiga qo'ygan maqsadiga erishish imkoniyatiga ega bo'ladi. Liberal uslubda pedagog va talaba munosabatlarida kelishuvchanlik ko'rish mumkin. Bu uslubda pedagogning ish yuritishi ko'pincha, talabning mas'uliyatsizligiga olib keladi. Bu jarayon esa pedagog obro'yiga putur yetkazishi mumkin. Pedagogik jarayonni to'g'ri tashkil etish pedagogning o'z kasb mahoratiga bog'liq bo'ladi. Bugungi globallashuv sharoitida ta'lim jarayonida ilg'or pedagogik texnologiyalar va faol usullardan foydalanish, yangi ishlab

chiqarilayotgan texnik vositalarni tatbiq qilish, ko'proq talabalarni mustaqil ishlashga undash, ilg'or tajribalardan saboq berishning turli yo'llaridan keng foydalanish maqsadga muvofiqdir.

Yana bir jihati muhimki, oliy ta'lim tizimida ta'lim olayotgan talabalarning tanlagan kasbiga moyilligi, layoqatlari, bilim va ko'nikmalarini rivojlantirish, ularning tanlagan yo'nalishlari Bo'yicha mutaxassis sifatida shakllanishlari uchun maxsus fanlarni o'qitishni samarali tashkil qilishni ta'minlash lozim

References

1. Brown, H. D. (2007). *Principles of language learning and teaching* (5th ed.). Pearson Education.
2. Harmer, J. (2001). *How to teach English*. Longman.
3. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2014). *Approaches and methods in language teaching* (3rd ed.). Cambridge University Press.
4. Nation, I. S. P. (2001). *Learning vocabulary in another language*. Cambridge University Press.
5. Thornbury, S. (2006). *An A-Z of ELT: A dictionary of terms and concepts*. Macmillan Education.